

qualifications required for personal development, social integration and professional activity due to the growing internationalization of economics.

The study focuses on the necessity to know foreign languages and reveals the demand for different European and non-European languages at the EU enterprises, which offer better career prospects and higher remunerations for their employees that certainly form a significant motivational incentive for schoolchildren, students and adults to learn different foreign languages (not only English).

It is also stressed that the well-known opinion «English is enough» can lead to futile economic future, as people will not be able to compete on the global labour market. There are some perspectives distinguished that would help to develop foreign language learning on the territory of Europe and that it could also be introduced into the Ukrainian context as geographically, politically, culturally and economically it is situated in Europe.

Summing it all up, the learners at different educational levels, possessing positive motivation to foreign language learning can benefit on the global labour market.

Key words: *motivation, foreign languages, foreign language learning, foreign language competence, globalization, internationalization, multilingualism, professional success.*

УДК 371(73)(093)+37.01(73)

С. Ф. Лук'янчук

Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова

ПОНЯТІЙНИЙ АПАРАТ ПРОБЛЕМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ В ДОСЛІДЖЕННЯХ АМЕРИКАНСЬКИХ УЧЕНИХ

Метою статті є проаналізувати підхід учених США до визначення основних категорій полікультурного виховання. Використано такі теоретичні методи як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення й систематизація. Здійснено аналіз таких понять, як «культура», «субкультура», «нація», «етнічні та расові меншини», «культурний плюралізм», «полікультурна компетентність». Практичне значення дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані для написання підручників і посібників із порівняльної педагогіки та зарубіжної педагогіки. Перспективою подальших досліджень вважаємо виявлення позитивного досвіду реалізації полікультурного виховання в американській школі.

Ключові слова: *полікультурне виховання, культура, субкультура, нація, етнічні та расові меншини, культурний плюралізм, полікультурна компетентність, американська школа.*

Постановка проблеми. Проблема міжнаціонального спілкування в сучасній Україні складна й багатогранна. Важливою умовою збереження демократії, громадянського миру та міжнаціональної злагоди є підготовка молодого покоління до ефективної діяльності в умовах полікультурного суспільства. Тож полікультурне виховання школярів є однією з найбільш актуальних проблем української педагогічної теорії та практики. Наразі розвиток педагогічної науки в США характеризується впливом ідеології полікультурного виховання як важливого напрямку вдосконалення навчально-виховного процесу з урахуванням вимог поліетнічного й полікультурного суспільства та відповідно до ідеалів соціальної справедливості та рівноправ'я.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз праць американських дослідників показав, що теоретико-методологічні аспекти полікультурного виховання вивчають учені Д. Бенкс (J. Banks), Ж. Гай (G. Gay), П. Горські (P. Gorski), К. Грант (K. Grant) та ін.; проблеми навчання й виховання представників етнічно-расових меншин аналізують дослідники Г. Ладсон-Біллінг (G. Ladson-Billing), Дж. Спрінг (J. Spring), К. Мвонга (C. Mwonga), та ін.; значення білінгвального навчання для полікультурного виховання учнів вивчають освітяни Р. Ворншоп (R. Wornshop), М. Казабон (M. Cazabon), Дж. Кроуфорд (J. Crawford), В. Ламберт (W. Lambert) та ін.

Українські вчені проявляють чималий інтерес до досліджень американських науковців у галузі полікультурної освіти й виховання. Різні аспекти їх досвіду в цій галузі досліджувалися такими освітянами, як В. Жуковський, О. Заболотна, М. Красовицький, О. Литвинов, О. Мілютіна, І. Радіонова, І. Тараненко та ін.

Аналіз полікультурного виховання як педагогічної категорії вимагає встановлення сутності таких тісно пов'язаних між собою явищ, як «культура», «субкультура», «етноцентризм», «культурний плюралізм», «полікультурне виховання», «полікультурна компетентність» та ін. На нашу думку, підхід американських учених до аналізу цих категорій не достатньо вивчений українською педагогічною наукою. Тому **метою статті** є проаналізувати підхід учених США до визначення основних категорій полікультурного виховання.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети нами було використано такі теоретичні методи як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. Категорія «культура» вважається одним із вирішальних чинників у виборі стратегії полікультурного виховання підростаючого покоління. Тому аналіз феномену культури відіграє ключову роль у нашому дослідженні. З метою виявлення позиції американських учених стосовно явища культури нами була проаналізована низка джерел. Дослідники К. Від (K. Weed) і Л. Діаз-Ріко (L. Diaz-Rico) у своєму «Довіднику з проблем кроскультурного мовного та академічного розвитку» подають визначення культури, зроблені західними вченими в другій половині ХХ століття. Так, Б. Робінсон вважає, що культура – це здатність отримувати й передавати знання наступним поколінням за допомогою засобів мови, системи абстрактного мислення, що в перспективі проявляється в думці, мові, діях, реальних речах, у загальній схемі результатів людської діяльності [Robinson, 1985]. Антропологи А. Кробер і К. Клухон пов'язують своє уявлення про культуру з певною групою людей і визначають як набір прийнятих поглядів, суспільних форм і матеріальних благ, що складають відмінну рису комплексу традицій расової, релігійної чи соціальної груп [Kroeber and Kluckhohn, 1952]. Їхню думку поділяє дослідник Дж. Спредлі. Він

вважає, що культура – це комплекс типових способів поведінки чи стандартних соціальних характеристик, властивих якій-небудь конкретній групі [Spradley, 1972] [10, 192].

Американські вчені особливо наголошують на тому, що культура – не сталий феномен, він піддається впливам і знаходиться в постійному розвитку. Так, дослідниця С. Ніето визначає культуру як сукупність явищ, які постійно змінюються: ціннісні орієнтації, традиції, соціальні й політичні відносини, а також світогляд, які створюються і поділяються групою людей, що зв'язані між собою цілим комплексом чинників, включаючи спільну історію, географічне положення, мову, соціальний клас і/чи релігію» [8, 384]. Ж. Гай вважає, що культура – це динамічна система соціальних цінностей, стилів навчальної діяльності, поведінкових норм, поглядів і переконань, що використовуються з метою упорядкування й надання смислу своєму життю та життю інших людей [4, 8–9].

Таким чином, у педагогіці й суспільстві США домінує трактовка культури як динамічної системи, яка поєднує такі явища, як стиль життя, етнічна, расова, соціальна, статевая приналежність, національні традиції, особливості побуту, віросповідання, моральні та естетичні цінності, моделі поведінки, мова спілкування, стиль одягу, зачіски, музики та інші характеристики, що поділяються членами певної групи.

Розмірковуючи над приналежністю людини до певної культури, дослідник Н. Елліот особливо наголошує на тому, що не варто пов'язувати культуру людини виключно з її етнічним походженням. Крім етнічної кожна людина одночасно належить до декількох інших груп. Наприклад, усі чоловіки за статевою ознакою належать до однієї групи, але відрізняються приналежністю до різних етнічних, класових, релігійних, професійних та інших груп. Тому кожну людину слід розглядати в конкретному випадку такою, якою вона представляється або хоче бути представленою, незважаючи на усталені стереотипи, критерії та оцінки (див. рис. 1).

Протягом довгого історичного періоду в США панував етноцентричний погляд на американську культуру, згідно з яким єдиною офіційно визнаною вважалась культура білих американців англосаксонського походження, які сповідували протестантську релігію. Поряд із культурною групою в американських наукових джерелах використовуються терміни «нація», «раса», «етнічна меншина». Під «нацією» розуміється американський народ, який створив свою державу – Сполучені Штати Америки. Поняття «раса» було введено антропологами для поділу людей на групи, залежно від їхніх зовнішніх фізичних рис, головною з яких був колір шкіри. Сьогодні в США офіційно визнано 5 рас: біла, чорна, азійська, індійська, іспаномовна. Поняття «расова ідентифікація» використовувалось на політичному й соціальному рівнях у США для класифікації груп населення на такі, що мають або не мають певні

права та привілеї. У зв'язку з тим, що інститути влади були організовані вихідцями із Західної Європи, етнічні групи, яві належали до білої раси, вважались і нерідко сьогодні вважаються такими, що стоять на вищому щаблі розвитку порівняно з іншими. Інші расові та етнічні групи мають в американському суспільстві статус «етнічних та расових меншин». Вони постійно відчували тиск і дискримінацію в соціальній і культурній сферах. В американських джерелах стосовно них використовується також термін «субкультура». Наразі цей термін трактується досить широко й охоплює не тільки етнічні меншини, а й такі групи населення, як неповносправні, талановиті, малозабезпечені та сексуальні меншини.

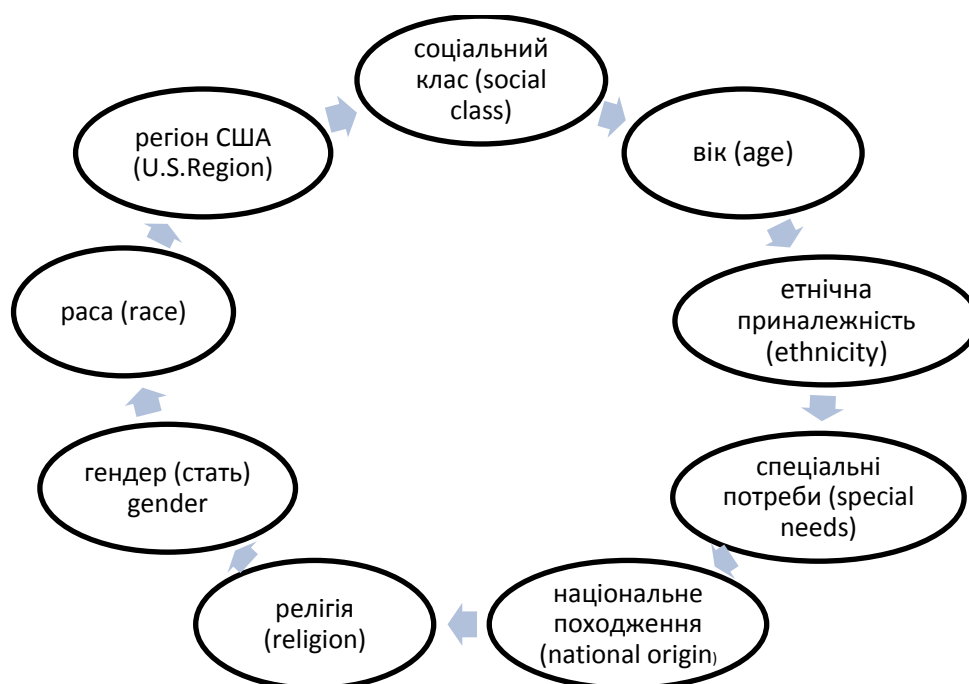

Рис. 1. Приналежність людини до багатьох груп / Multigroup Membership (За Н. Елліотом) [3, 110]

На початку ХХ сторіччя в дослідженнях учених країн Західної Європи та США з'явився новий погляд на відносини між культурами, в основі якого лежить діалог, взаємодія та взаємозбагачення культур. Набула розвитку ідея *культурного плюралізму*, згідно з якою всі культури мають право на існування. Культури етнічних і расових меншин не є примітивними, вони просто різні [7, 91]. Свій подальший розвиток проблема культурного плюралізму у світі отримала в другій половині ХХ століття. Вона ґрунтувалася на ідеї об'єднання людства на базі загальнолюдських цінностей.

Сучасний погляд на американську культуру представлено теоретиком полікультурного виховання, директором Центру полікультурної освіти Вашингтонського університету, професором Дж. Бенксом. Він вважає, що сьогодні життєдіяльність американців відбувається одночасно в декількох культурах: насамперед у загальній культурі суспільства США (макрокультурі) та в різних етнічних культурах

(мікрокультурах) [2, 7–8], взаємодію між якими Дж. Бенкс відобразив у вигляді схеми (див. рис. 2). Одним із вирішальних чинників розвитку толерантного ставлення до різних культур у суспільстві США став полікультурний підхід до освіти й виховання підростаючого покоління. У концепції Дж. Бенкса полікультурне виховання розглядається як сукупність щонайменше трьох явищ. По-перше, це **ідея** чи **концепція**, суть якої полягає в тому, що всі учні, незалежно від статевої належності, соціального класу, етнічних, расових та культурних характеристик, повинні мати рівні можливості для навчання в школі. По-друге, полікультурне виховання – це **рух за освітню реформу**, яка змінить школи та інші освітні заклади таким чином, щоб вони забезпечували рівними освітніми можливостями учнів із різних соціально-класових, гендерних, расових, мовних і культурних груп. По-третє, з точки зору Дж. Бенкса, полікультурне виховання – це **процес**, цілі якого ніколи не будуть реалізовані повністю. Освітня рівність, так само як свобода і справедливість, це ідеал, до якого людство прагне, але не в змозі його досягти. Етноцентризм та прояви дискримінації за расовою, гендерною та іншими ознаками до певної міри існуватимуть завжди, незважаючи на всі зусилля, спрямовані на їх усунення [2, 25].

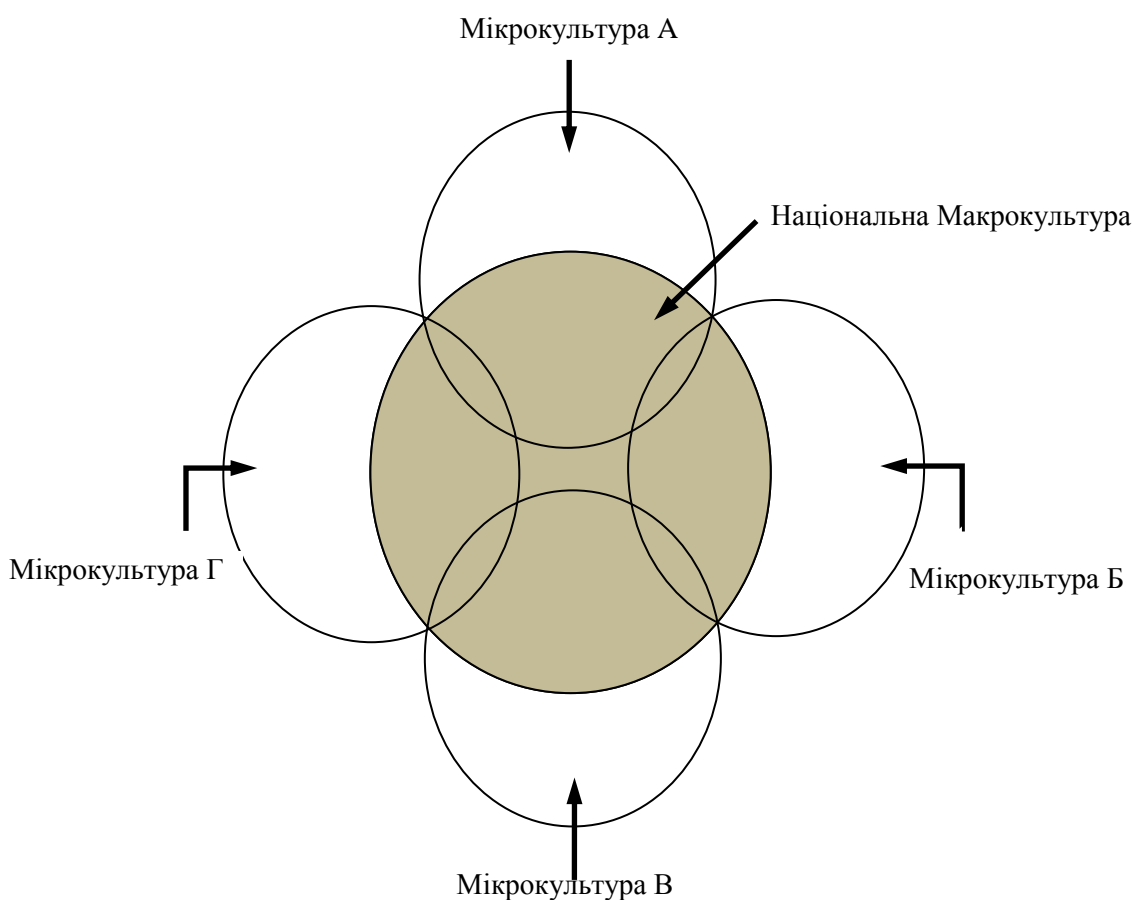

Рис. 2. Мікрокультури і національна макрокультура США (за Дж.Бенксом) [2, 11].

К. Грант, екс-президент американської Національної асоціації полікультурного виховання (NAME), вважає, що полікультурне виховання – це процес, який відбувається в школах та інших закладах освіти шляхом наповнення полікультурним змістом усіх академічних дисциплін та інших аспектів навчального плану. Полікультурне виховання допомагає учням розвинути позитивне самосприйняття та визначити своє місце в плюралістичному середовищі. Цьому мають слугувати знання про внесок різних груп в історію, політику та культуру США [6, 146].

Дослідниця С. Ніето наголошує, що полікультурне виховання – це процес повної реформи школи та базової освіти для всіх учнів. Воно засуджує й відкидає расизм та інші форми дискримінації в школах і суспільстві, а також приймає та стверджує плюралізм (етнічний, расовий, лінгвістичний, релігійний, економічний і гендерний), який відображають учні, їхні громади й учителі [9, 427].

Узагальнюючи наукові пошуки американських учених у галузі полікультурності, дослідниця Ж. Гай зазначає, що трактування сутності полікультурного виховання різняться своїми підходами та групами населення, які вони в нього включають. Та, незважаючи на різні погляди щодо цілей і меж полікультурного виховання, його кінцева мета – розпочати у школах процес змін, які зрештою поширяться на все суспільство. Ця мета буде досягнута завдяки культивуванню в учнів таких цінностей, умінь і навичок, які допоможуть їм стати «агентами соціальних змін» (social change agents), покликаними реформувати суспільство шляхом викорінення етнічної та расової нерівності [5].

Наразі американські освітяни пов'язують полікультурне виховання школярів із *компетентнісним підходом*. Вони визначають компетентність як інтегровану характеристику якості особистості, спеціально структурований набір знань, умінь, навичок, ставлень і поведінкових реакцій, що їх набувають у процесі навчання. Полікультурна компетентність визнається однією з ключових компетентностей, якими повинні володіти індивіди у XXI столітті [1, 63]. На думку Ж. Гай, полікультурна компетентність особистості включає уміння кроскультурної комунікації, міжособистісних зв'язків, контекстуального аналізу, розуміння альтернативних точок зору і поглядів. Тож полікультурне виховання може пом'якшити міжетнічні й міжрасові непорозуміння в школі й суспільстві шляхом формування в учнів полікультурної компетентності [5].

Дж. Бенкс під полікультурною компетентністю розуміє знання, ставлення та вміння, необхідні для функціонування в різноманітному культурному середовищі. На його думку, полікультурна компетентність особистості найбільш успішно розвивається за умови заохочення та поваги принципу багатоманітності в школі та дотримання основних цінностей американської моралі, а саме справедливості, рівноправ'я та людської гідності, які дозволять зберегти суспільну злагоду [2, 25].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Вивчення американських наукових джерел дало можливість проаналізувати підхід учених США до встановлення понятійного апарату проблеми полікультурного виховання та визначення таких категорій, як «культура», «субкультура», «нація», «етнічні та расові меншини», «культурний плюралізм», «полікультурне виховання», «полікультурна компетентність». Перспективою подальшого дослідження вважаємо виявлення позитивного досвіду реалізації полікультурного виховання в американській школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
2. Banks J. A. Multicultural Education: characteristics and goals / J. A. Banks // Multicultural Education. Issues and Perspectives / [ed. by J. A. Banks, Cherry A. McGee Banks]. – [6th ed.]. – John Willey & Sons, Inc., 2007. – P. 3–30.
3. Elliot N. S. Educational Psychology: Effective Teaching, Effective Learning / N. S. Elliot, R. T. Kratochwill. – [3-rd ed.]. – USA : McGraw-Hill, 2000. – 631 p.
4. Gay Geneva. Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice / Geneva Gay. – [2nd ed.]. – New York : Teachers College Press, 2010. – 290 p.
5. Gay Geneva. A Synthesis of Scholarship in Multicultural Education. –1994 – 21 p. [Електронний ресурс] / Geneva Gay. – Режим доступу : <http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/educatrs/leadrshp/le0gay.htm>.
6. Grant Carl. Challenging the Myths about Multicultural Education / Carl Grant // Ennual Editions : Education, 96/97. – P. 146–150.
7. Itzkoff S. W. Cultural Pluralism and American Education / S. W. Itzkoff. – Scranton, Pa. : American Text book co., 1970. – 202 p.
8. Nieto Sonia. Affirming diversity: The socio-political context of multicultural education / S. Nieto. – [2nd edition]. – White Plains, N.Y. : Longman Publishers USA, 1996. – 420 p.
9. Nieto, Sonia. School Reform and Student Learning: A Multicultural Perspective / S. Nieto // Multicultural Education. Issues and Perspectives. – Wiley&Sons, 2007. – P. 425–443.
10. Weed K. The Crosscultural Language and Academic Development Handbook / K. Weed, L. T. Diaz-Rico. – Allyn&Bacon, 1995. – 334 p.

РЕЗЮМЕ

Луцянкук С. Ф. Понятийный аппарат проблемы поликультурного воспитания в исследованиях американских ученых.

Цель статьи – проанализировать подход ученых США к определению основных категорий поликультурного воспитания. Использовано такие теоретические методы, как анализ, синтез, сравнение, обобщение и систематизация. Осуществлен анализ таких понятий, как «культура», «субкультура», «нация», «этнические и расовые меньшинны», «культурный плюралізм», «поликультурная компетентность». Практическое значение исследования заключается в том, что его результаты могут быть использованы для написания учебников и пособий по сравнительной и зарубежной педагогике. Перспективой дальнейшего исследования считаем выявление положительного опыта реализации поликультурного воспитания в американской школе.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, культура, субкультура, этнические и расовые меньшинны, культурный плюралізм, поликультурная компетентность, американская школа.

SUMMARY

Lukianchuk S. The Conceptual apparatus of the Problem of Multicultural Education in the Researches of American Scientists.

The article explores the conceptual apparatus of the problem of multicultural education in the researches of American scientists. The aim of the article is to analyze the US scientists' approach to the definition of the main categories of multicultural education. The research has been carried out by means of theoretical methods of analysis, synthesis, comparison, generalization and systematization. The article introduces and defines the major concepts of multicultural education, among them those of culture, subculture, nation, ethnic and racial minorities, cultural pluralism and multicultural competence.

In this context the scientific findings of such educators as J. Banks, G. Gay, P. Gorski, K. Grant, and S. Nieto are observed. In American social and pedagogical sciences the notion of culture is dominantly characterized as a dynamic system which combines such things as lifestyle, ethnical, racial, social, and gender identity, national traditions, lifestyle, religious belief, moral and esthetic values, behavioral models, the language of communication, the style of clothes, music, hairstyle and other characteristics, that are shared by the members of a particular group. Analyzing the nature of culture in the USA, J. Banks states that nowadays the United States consists of a shared core culture, which is called the macroculture and many subcultures, which are a part of the core culture and are called microcultures.

The research proves that the category of multicultural education still lacks an accurate and clear-cut definition in the US pedagogical literature. But the majority of the scientists admit that it is a process of comprehensive school reform and basic education for all students. It challenges and rejects racism and other forms of discrimination in school and society and accepts and affirms pluralism that the students, their communities and teachers reflect. The major goal of multicultural education is to help the students to develop multicultural competence, that means knowledge, attitudes and skills needed to function within their own microcultures, the US macroculture, other microcultures, and the global community.

The practical significance of the research is that its findings may be used for writing textbooks and manuals in the sphere of comparative and foreign pedagogy. The perspective of the further research is investigation of the positive experience of multicultural education at American school.

Key words: *multicultural education, culture, subculture, ethnic and racial minorities, cultural pluralism, multicultural competence, American school.*